Tekmeria

Vol 3 (1997)

**Άφιέρωση στὸν Ποσειδῶνα ἀπὸ Θράκα στὴν
Ἀνατολικὴ Μακεδονία**

ΧΡ. ΒΕΛΗΓΙΑΝΝΗ

doi: [10.12681/tekmeria.124](https://doi.org/10.12681/tekmeria.124)

To cite this article:

ΒΕΛΗΓΙΑΝΝΗ Χ. (1997). Άφιέρωση στὸν Ποσειδῶνα ἀπὸ Θράκα στὴν Ἀνατολικὴ Μακεδονία. *Tekmeria*, 3, 152–164.
<https://doi.org/10.12681/tekmeria.124>

Χ. ΒΕΛΗΓΙΑΝΝΗ

ΑΦΙΕΡΩΣΗ ΣΤΟΝ ΠΟΣΕΙΔΩΝΑ ΑΠΟ ΘΡΑΚΑ
ΣΤΗΝ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

Ὁ φιλόλογος καὶ συγγραφέας ἀπὸ τὴν Δράμα Γ. Χατζόπουλος ἐντόπισε στὸ Ἀρχαιολογικὸ Μουσεῖο τῆς Δράμας ἓνα ἐνεπίγραφο ἀναθηματικὸ ἀνάγλυφο στὸν Ποσειδῶνα καὶ τὸ παραχώρησε γιὰ δημοσίευση στὸ περιοδικὸ *Τεκμήριον*.¹ Χάρης στὸ ἐνδιαφέρον τοῦ κ. Χατζόπουλου ἐπανέρχεται στὴν δημοσιότητα ἓνα παλαιὸ εὔρημα, τὸ ὁποῖο περιέπεσε στὴν λήθη, μολονότι εἶναι ἀρκετὰ σημαντικόν. Ἀφενὸς ἡ ἐπιγραφή διασώζει μίαν ἄγνωστη ἕως τώρα κώμη, ἡ ὁποία ἀνῆκε κατὰ πᾶσα πιθανότητα στὴν χώρα τῆς ρωμαϊκῆς ἀποικίας τῶν Φιλίππων. Ἀφετέρου ἡ ἀνάθεση στὸν θεὸ Ποσειδῶνα καὶ ὁ τρόπος αὐτοπροσδιορισμοῦ τοῦ ἀναθέτη δείχνουν ὅτι ὁ μὴ ἑλληνικὸς πληθυσμὸς τῆς ἐνδοχώρας τῆς ἀνατολικῆς Μακεδονίας εἶχε ἀφομοιώσει τὸν ἑλληνικὸ πολιτισμὸ.

Ἡ προέλευση τοῦ ἀναγλύφου δὲν εἶναι γνωστὴ. Εἶναι ἓνα τυχαῖο εὔρημα ἀπὸ τὴν πόλιν τῆς Δράμας,² τὸ ὁποῖο ἀρχικὰ φυλασσόταν στὸ Ἀρχαιολογικὸ Μουσεῖο Θεσσαλονίκης καὶ τώρα βρίσκεται στὸ Ἀρχαιολογικὸ Μουσεῖο Δράμας μετὰ ἀριθμὸ καταλόγου Α 186.

Ὁ Γ. Π. Οἰκονόμου παρουσίασε γιὰ πρώτη φορὰ τὸ ἀνάγλυφο αὐτὸ μαζὶ μετὰ ἄλλα εὑρήματα ἀπὸ τὴν συλλογὴ τῆς Θεσσαλονίκης στὸ Ἀρχαιολογικὸ Δελτίο τοῦ ἔτους 1917 ὡς ἀκολουθῶς: *Ἀναθηματικὸν ἀνάγλυφον εἰς Ποσειδῶνα ἐκ Δράμας. Παρίσταται ὁ θεὸς πατῶν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους πλησίον πρῶρας πλοίου, στηριζόμενος διὰ τῆς ἀριστερᾶς ἐπὶ τριαίνης, κρατῶν δὲ ἐν δεξιᾷ δελφῖνα. Κάτωθεν ἐπιγραφή Κυρίῳ Ποσειδῶνι κλπ (0.41 χ 0.26 χ 0.04 - Ἀριθμὸς εὔρ. 209).*³

1. Γιὰ τὴν παραχώρηση τῆς ἐπιγραφῆς (μετὰ τίς σχετικὰς σημειώσεις του) εὐχαριστεῖ τὸν κ. Γ. Χατζόπουλο ἀπὸ τὴν θέση αὐτὴ καὶ ἡ σύνταξις τοῦ περιοδικοῦ (Ι. Τ.).

2. Βλ. γιὰ τὰ ἀρχαῖα εὑρήματα ἀπὸ τὴν πόλιν καὶ τὴν περιοχὴ τῆς Δράμας Χ. Κουκούλη-Χρυσανθάκη, *Ὁ ἀρχαῖος οἰκισμὸς τῆς Δράμας καὶ τὸ ἱερὸ τοῦ Διονύσου*, στὸ: *Ἡ Δράμα καὶ ἡ περιοχὴ τῆς. Ἱστορία καὶ πολιτισμὸς. Πρακτικὰ ἐπιστημονικῆς συνάντησης*, Δράμα 1992, 67 κέ.

3. Γ. Π. Οἰκονόμου, *ΑΔ2*, 1917, Παρ. 11. Ἡ παράσταση γυμνοῦ Ποσειδῶνα μετὰ δελφίνου καὶ τριάνου ἦταν διαδεδομένη κατὰ τὴν Ἀρχαιότητα καὶ ἐμφανίζεται μετὰ ἀξιοσημείω-

Ἡ ἐπιγραφή (εἰκ. 1) στὴν πλήρη μορφή της ἔχει ὡς ἑξῆς (ὕψος γραμμάτων 1-1,3 ἐκ., διάστιχα 0,1-0,3 ἐκ.):

Κυρίῳ Ποσιδῶνι Μεστυπαίβης
 Αὐλουζένεος Σκιαζερινὸς εὐ-
 χὴν ἀνέθηκεν

Ἀπὸ τὸν χαρακτήρα τῆς γραφῆς καὶ ἀπὸ τὸ σχῆμα τῶν γραμμάτων ἡ ἀνάθεση αὐτῇ χρονολογεῖται στοὺς Αὐτοκρατορικοὺς χρόνους. Μὲ βάση τὰ ἐπιμέρους χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα εἶναι δυνατὴ μία κατὰ προσέγγιση χρονολόγηση. Πρῶτον ἐμφανίζονται μόνον δύο συμπλέγματα γραμμάτων στὸν τρίτο στίχο (H+N, H+K). Δεύτερον συνυπάρχουν δύο ὁμάδες χαρακτηριστικῶν γραμμάτων. Ἡ μία ὁμάδα περιλαμβάνει τὰ στρογγυλὰ γράμματα Ε, C καὶ Ω. Ἡ δεύτερη ὁμάδα περιλαμβάνει τὸ ἰσοσκελὲς Π, τὸ Α καὶ τὸ Θ μὲ τὴν ὀριζόντια μεσαία γραμμὴ. Ὁ μικρὸς ἀριθμὸς συμπλεγμάτων καὶ ἡ συνύπαρξη τῶν δύο αὐτῶν ὁμάδων χαρακτηριστικῶν γραμμάτων καθιστοῦν πιθανὴ τὴν χρονολόγηση τῆς ἐπιγραφῆς στὸν 1./2. αἰ. μ.Χ. Ἡ γραφὴ τῆς ἀναθηματικῆς ἐπιγραφῆς στὸν Ποσειδῶνα ἀπὸ τὴν Δράμα παρουσιάζει ὁμοιότητα μὲ τὴν γραφὴ ἐπιγραφῶν ἀπὸ τὴν Δυτικὴ, Κεντρικὴ καὶ Ἀνατολικὴ Μακεδονία τοῦ χρονικοῦ διαστήματος ἀπὸ τὸ δεύτερο ἥμισυ τοῦ 1. αἰ. μ.Χ. ἕως τὸ πρῶτο ἥμισυ τοῦ 2. αἰ. μ.Χ., παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι ἐν γένει ἡ ἐξέλιξη τῆς γραφῆς στίς περιοχὰς αὐτὲς παρουσιάζει τοπικὰς ἰδιομορφίαις.

Ἡ ἀνάγνωση τοῦ κειμένου καὶ ἰδιαίτερα τοῦ δευτέρου στίχου, γιὰ τὸν ὁποῖο θὰ γίνῃ λόγος παρακάτω, στηρίζεται κατ' ἀρχὴν στὴν ἀναγνώριση τοῦ τυπικοῦ τῆς ἀφιέρωσης. Τὸ τυπικὸ εἶναι αὐτὸ τῆς ἀπλῆς ἀφιέρωσης: ὄνομα θεότητας σὲ δοτικὴ + ὄνομα ἀναθέτη + εὐχὴν ἀνέθηκεν. Οἱ ἀπλὲς ἀφιερώσεις ἀφοροῦσαν ἅμεσα τοὺς ἀναθέτες, διότι γίνονταν ἀπὸ τοὺς ἰδίους γιὰ τὸ δικό τους καλὸ. Οἱ ἀφιερώσεις τοῦ τύπου "ὑπὲρ" γίνονταν ἀπὸ ἀναθέτες γιὰ τὸ καλὸ τρίτων (προσώπων ἢ πραγμάτων) καὶ ἔχουν τὸ ἀκόλουθο τυπικὸ: ὄνομα ἀναθέτη + ὑπὲρ μὲ γενικὴ + ὄνομα θεότητας σὲ δοτικὴ + εὐχὴν.⁴ Αὐτοὶ εἶναι οἱ δύο κύριοι τύποι ἀφιερώσεων. Καὶ οἱ δύο τύποι περιέχουν μία δοτικὴ πτώση, μὲ τὴν ὁποία ἐκφέ-

τη συχνότητα κατὰ τοὺς Αὐτοκρατορικοὺς χρόνους. Βλ. γιὰ τὴν διάδοση τῆς λατρείας τοῦ Ποσειδῶνα καὶ γιὰ τὸ θέμα τοῦ ἀναγλύφου E. Wüst, Poseidon, *RE* XII 1 (1953) 510 κέ.

4. Ὅπως π.χ. στὴν ἀφιέρωση *SEG* XXXIV 1293 (περιοχὴ Δορυλαίου Φρυγίας), στ. 2-

ρεται τὸ ὄνομα τῆς θεότητας. Σὲ καμία περίπτωση δὲν περιέχουν δοτική πτώση, μὲ τὴν ὁποία ἐκφέρεται τὸ τρίτο πρόσωπο γιὰ τὸ καλὸ τοῦ ὁποίου ὁ ἀναθέτης κάνει τὴν ἀφιέρωση. Οἱ περιπτώσεις στίς ὁποῖες τὸ ὄνομα τοῦ θεοῦ ἐκφέρεται σὲ αἰτιατική, εἶναι διαφορετικές.⁵ Κατὰ συνέπεια τὸ κύριο μέρος τῆς ἀφιέρωσης στὸν Ποσειδῶνα ἀποτελεῖται ἀπὸ τὴν ἀναφορὰ στὸν θεὸ καὶ ἀπὸ τὸ ὄνομα τοῦ ἀναθέτη. Ἡ διαπίστωση αὕτη ἐπαληθεύεται καὶ ἀπὸ τὴν ἐξέταση τοῦ ὀνόματος τοῦ ἀναθέτη.

Ὁ θεὸς προσφωνεῖται ὡς "Κύριος Ποσιδῶν".⁶ Ἡ ἐπίκληση "Κύριος" χρησιμοποιεῖται συχνὰ γιὰ διάφορες ἑλληνικὲς θεότητες κατὰ τοὺς Αὐτοκρατορικοὺς χρόνους. Τὸ ἐπίθετο αὐτὸ, ἂν καὶ διάχυτο, εἶναι χαρακτηριστικὸ περιοχῶν, στίς ὁποῖες εἶχε εἰσχωρήσει ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμὸς. Μαρτυρεῖται σὲ πολλὲς ἀφιέρώσεις ἀπὸ τὴν περιοχὴ τῆς Θράκης βορείως τῆς Ροδόπης, ἀλλὰ καὶ σὲ ἀφιέρώσεις ἀπὸ ἄλλες περιοχές, ὅπως π.χ. ἀπὸ τὴν Συρία καὶ τὴν Αἴγυπτο.⁷ Ἀπὸ τὴν Θράκη βορείως τῆς Ροδόπης ἡ ἐπίκληση "Κύριος" συνοδεύει τίς θεότητες Ἀπόλλωνα, Ἄρη, Ἄρτεμη, Ἀφροδίτη, Δία, Διόνυσο, Ἑρμῆ, Ἥρα, Ἥρακλη, τίς Νύμφες,⁸ ἀλλὰ κυρίως τὸν θεράποντα θεὸ Ἀσκληπιό.⁹ Στὴν συντρι-

9: Νέστορ Λυσιμάχου ὑπὲρ τέκνων καὶ τῶν ἰδίων πάντων Μητροί | ἀπὸ σπηλείου εὐχὴν.

5. Ὅπως π.χ. ἡ ἀφιέρωση *SEG XXXII 475* (Λεβάδεια), στ. 9-12: τὸν θεὸν Διόνυσον τῷ κοινῷ τῶν λατόμων. Στὴν περίπτωση αὕτη ἀνατίθεται ἄγαλμα τοῦ Διονύσου γιὰ τὸ καλὸ τοῦ κοινῷ τῶν λατόμων, γι' αὐτὸ καὶ τὸ ὄνομα τοῦ θεοῦ ἀναγράφεται σὲ αἰτιατική. Βλ. ὅμως τὴν ἀνάθεση *IGSK Bd. 9: Nikaia. Teil I*, hrsg. von S. Şahin, Bonn 1979, ἀρ. 34, στ. 2-3: Διὶ Λιδαίῳ τὸν Δία καὶ τὴν Ἥραν | καὶ τὴν Ἀθηνᾶν.

6. Βλ. γιὰ τὴν γραφὴ Ποσιδῶν E. Wüst, *REXXII 1*, 449.

7. Παραδείγματος χάριν: *SEG XXXVIII 1562* (Ἡλιόπολις Συρίας): Ἑρμῆ Κυρίῳ. *SEG XXXVIII 1652* (Γέρασα Κοίλης Συρίας): "τῇ Κυρίᾳ Οὐρανίᾳ Ἀρτέμιδι. Ἐπίσης ἀπὸ τὰ Γέρασα προέρχεται ἡ χαρακτηριστικὴ ἀφιέρωση "τῇ Κυρίᾳ Πατρίδι" (*SEG XXXVIII 1654*). *SEG XXIX 1637*: Κύριος Νειλάμμων (Αἴγυπτος).

8. Παραδείγματος χάριν: Ἀπόλλων: *IGBulg III 1*, 1113 (περιοχὴ Φιλιπποπόλεως). *SEG XXX 664* (Αἰγύουστα Τραϊανῆ). *IGBulg III 2*, 1809 (περιοχὴ Ἀδριανουπόλεως). Ἄρης: *SEG XXXVII 610*. Ἄρτεμις: *IGBulg IV 2113* (περιοχὴ Παυταλίας). Διόνυσος: *IGBulg IV 2026* (περιοχὴ Σερδικῆς). Ζεὺς: *IGBulg IV 2043* (περιοχὴ Σερδικῆς). Ἥρα: *IGBulg IV 2044* (περιοχὴ Σερδικῆς). Ἡρακλῆς: *IGBulg III 2*, 1829 (περιοχὴ Ἀδριανουπόλεως). *IGBulg IV 2069* (Παυταλία). Νύμφες: *IGBulg IV 2148* (περιοχὴ Παυταλίας). *IGBulg IV 2230* (περιοχὴ Παυταλίας): Κυρίοις Διί, Ἥρα, Ἑρμῆ, Ἡρακλῆ, Διονύσῳ, Ἀφροδίτῃ.

9. Παραδείγματος χάριν: *SEG XXX 716-720, 722-723, 725, 732, 736-737, 742-744, 752, 761, 775*, κ.ἄ. (Κυρίῳ Ἀσκληπιῷ: Ὅλες αὐτές οἱ ἀφιέρώσεις προέρχονται ἀπὸ ἓνα ἱερὸ τοῦ ἥρωος ἱππέως στὴν Σερδική). *IGBulg III 1*, 935 (Φιλιπποπόλις): Κυρίῳ Ἀσκληπιῷ κὲ Ὑγείᾳ. *IGBulg IV 2059* (Παυταλία: Ἀσκληπιὸς καὶ Ὑγεία).

πτική τους πλειοψηφία οί ἀναθέτες αὐτῶν τῶν ἀφιερώσεων στίς ἐλληνικές θεότητες, οί ὁποῖες συνοδεύονται ἀπό τήν ἐπίκληση "Κύριος", εἶναι Θρωάκες. Εἶναι χαρακτηριστικό ὅτι ἡ ἐπίκληση "Κύριος" δέν ἐμφανίζεται συχνά κατὰ μήκος τῶν ἀκτῶν τῆς Θρωάκης, οί ὁποῖες κατέχονταν ἀπό τίς ἐκεῖ εὐρισκόμενες ἐλληνικές πόλεις. Ἀπό τήν περιοχὴ τῆς Δράμας (Νευροκόπι) προέρχεται μία ἀφιέρωση στὸν Πλούτωνα.¹⁰

Ὅσον ἀφορᾷ στήν λατρεία τοῦ Ποσειδῶνα καὶ στήν ἐπίκληση "Κύριος Ποσειδῶν" παρατηρεῖται τὸ ἑξῆς ἀξιοσημεῖωτο. Ἀφενὸς ἦταν ἀσυνήθης ἡ λατρεία τοῦ Ποσειδῶνα στήν Θρωάκη βορείως τῆς Ροδόπης, μὲ ἐξαίρεση φυσικὰ τίς ἐλληνικές πόλεις τοῦ δυτικοῦ Εὐξείνου Πόντου.¹¹ Τὸ φαινόμενο αὐτὸ εἶναι εὐεξηγήτο, διότι οἱ Θρωάκες δέν εἶχαν σχέση μὲ τὴν θάλασσα ἐκ παραδόσεως. Ἀφετέρου ἡ ἐπίκληση "Κύριος" γιὰ τὸν Ποσειδῶνα εἶναι ἐξαιρετικὰ σπάνια. Δέν γνωρίζω ἄλλες περιπτώσεις. Ἐξ' αὐτοῦ συνάγεται ὅτι ὁ ἀναθέτης τῆς ἀφιέρωσης αὐτῆς στὸν Ποσειδῶνα, ὁ ὁποῖος, ὅπως θὰ δοῦμε παρακάτω, φέρει ἐπιχώρια ὀνόματα, προερχόταν μὲν ἀπὸ τὸν μὴ ἐλληνικὸ πληθυσμὸ τῆς ἐνδοχώρας τῆς ἀνατολικῆς Μακεδονίας, ἀλλὰ εἶχε υἱοθετήσει τὸν ἐλληνικὸ τρόπο ζωῆς.

Τὸ ὄνομα τοῦ ἀναθέτη εἶναι Μεστυπαίβης, τὸ ὄνομα τοῦ πατέρα τοῦ Αὐλοῦ-ζενις. Καὶ τὰ δύο ὀνόματα εἶναι ἐπιχώρια. Καὶ τὰ δύο συνθετικά τοῦ ὀνόματος Μεστυπαίβης, δηλαδὴ Μέστυς καὶ Παίβης, μαρτυροῦνται συχνά. Τὸ ὄνομα Μέστυς ἢ μὲ παραλλαγές στήν μορφή του ἢ σύνθετο μαρτυρεῖται στήν περιοχὴ μεταξὺ Στρυμόνος καὶ Νέστου καὶ εἰδικότερα στήν χώρα τῶν Φιλίππων,¹² στήν Θάσο,¹³ στήν Στύβερα.¹⁴ Περισσότερο ὁ τύπος τοῦ ὀνόματος Μέστος θυμίζει τὴν παραγωγή τοῦ ὀνόματος ἀπὸ τὸ ὄνομα τοῦ ποταμοῦ Νέστου. Τὸ ὄνομα αὐτὸ μὲ τὴν μορφή Νέστις μαρτυρεῖται στήν Θάσο καὶ στὰ Ἀβδηρα,¹⁵ στήν Θάσο μαρτυρεῖται ἐπίσης ὡς σύνθετο, καὶ μὲ τὴν μορφή Νέστος μαρτυρεῖται στήν Νά-

10. SEG XXX 589 (= IGBulg IV 2343): Κυρίῳ Πλούτῳνι.

11. Βλ. π.χ. IGBulg I 67 ('Ὁδησός).

12. P. Collart, *Philippes. Ville de Macédoine* (École Française d' Athènes, Fasc. V), Paris 1937, 298 (Μέστος, Μέστα). SEG XXX 590, 594, 599, 609, 610, XXXVIII 668 (Μέστος).

13. P. M. Fraser/E. Matthews (Ed.), *A Lexicon of Greek Personal Names*, Vol. I: The Aegean Islands, Cyprus, Cyrenaica, Oxford 1987, λ. Μέστις, Μέστος, Μεστούζελμος.

14. SEG XXXVIII 679, στ. 63, 680, στ. 56/57 (Μέστυς).

15. Βλ. L. Robert, *Les inscriptions de Thessalonique*, RPh 48, 1974, 206 καὶ σημ. 165 (= *Opera Minora Selecta* V, Amsterdam 1989, 293).

ξο¹⁶ καὶ στὴν Ἀθήνα.¹⁷ Τὸ ὄνομα Παίβης ἢ μὲ παραλλαγές στὴν μορφὴ του ἢ σύνθετο μαρτυρεῖται ἐπίσης στὴν περιοχὴ μεταξὺ Στρυμόνος καὶ Νέστου καὶ εἰδικότερα στὴν χώρα τῶν Φιλίππων.¹⁸ Τὸ σύνθετο ὄνομα Μεστυπαίβης δὲν μαρτυρεῖται τόσο συχνά.¹⁹ Πολὺ συχνά παραδίδεται τὸ ὄνομα Αὐλούζενις. Μαρτυρεῖται σὲ ἐπιγραφές ἀπὸ τὰ παράλια τοῦ βορείου Εὐξείνου Πόντου, ἀπὸ τὸν δυτικὸ Εὐξείνο Πόντο καὶ γενικὰ ἀπὸ τὴν Θράκη βορείως τῆς Ροδόπης.²⁰ Τὰ ὀνόματα Μεστυπαίβης καὶ Αὐλούζενις κατατάσσονται στὰ θρακικὰ ὀνόματα.

Ἡ λέξη Σκιαζερινός, ἡ ὁποία μαρτυρεῖται γιὰ πρώτη φορὰ, εἶναι τὸ ἐθνικὸ ὄνομα τοῦ ἀναθέτη, δηλώνει δηλαδή τὸν τόπο προέλευσής του, διότι ἀκολουθεῖ τρίτο στὴν σειρὰ μετὰ τὸ ὄνομα καὶ τὸ πατρώνυμο. Ἡ λέξη δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ δηλώνει κάτι ἄλλο. Τὸ ὄνομα, τὸ πατρώνυμο καὶ τὸ ἐθνικὸ συνιστοῦσαν τὴν ταυτότητα ἑνὸς προσώπου. Ἡ δήλωση τῆς ταυτότητας τοῦ προσώπου μὲ βάση τὸ ὄνομα, τὸ πατρώνυμο καὶ τὸ ἐθνικὸ ἦταν ἐλληνικὴ συνήθεια. Ἐπομένως καὶ ὁ τρόπος αὐτοπροσδιορισμοῦ τοῦ ἀναθέτη ἀποκαλύπτει ὅτι αὐτὸς ζοῦσε σὲ ἐλληνικὸ περιβάλλον καὶ εἶχε ἐλληνικὲς συνήθειες. Μάλιστα ἡ συνήθεια τῆς αὐτοπαρουσίας μὲ τὰ τρία ὀνόματα εἶχε εἰσχωρήσει στὴν ἐνδοχώρα τῆς Θράκης μὲ φορεῖς τῆς ἰδρυθεῖσας ἐκεῖ ἐλληνικῆς πόλεως καὶ τὴν ἀκολουθοῦσαν ἐνίοτε καὶ οἱ Θράκες.²¹

Τὸ πρῶτο συνθετικὸ, Σκια-, εἶναι ἐλληνικὴ λέξη. Ἡ λέξη "σκιά" σημαίνει με-

16. Greek Personal Names I, λ. Νέσις, Νεστογένης, Νεστοκλῆς, Νεστοκράτης, Νεστόπυρις (Θάσος), Νέστος (Νάξος).

17. M. J. Osborne/S. G. Byrne, *A Lexicon of Greek Personal Names*, Vol. II: Attica, Oxford 1994, λ. Νέστος. Τὸ πρόσωπο αὐτὸ ἀναφέρεται μαζί μὲ τὰ ἄλλα μέλη τῆς οἰκογένειας στὴν ἐπιγραφή IG II² 2332, στ. 106-109: Ὁ πατέρας ὀνομάζεται Σόφων Ἀναγυράσιος, ἡ μητέρα Νικόπολις καὶ τὰ παιδιά Δημοφῶν καὶ Νέστος.

18. P. Collart, *Philippes*, 297 (Ἀλιουπάβης), 298 (Paibes, Παιβίλας, Zipaibes, Ζυπαίβης). SEG XXX 590, 596 (Παίβης). Γιὰ τὸ ὄνομα Παίβης βλ. καὶ L. Robert, *Les inscriptions grecques de Bulgarie*, *RPh* 33, 1959, 229, σημ. 5 (=OMS V 259). Εἶναι γνωστὸ ἀπὸ τὴν Αἰγυπτο καὶ τὸ ὄνομα Παιβῶ: SEG XL 1585.

19. *IG Bulg* II 751 a (περιοχὴ μεταξὺ Νικοπόλεως πρὸς Ἰστρῶν καὶ Μαρκιανόπολεως). Ἀπὸ τὴν ἴδια περιοχὴ εἶναι γνωστὸ καὶ τὸ ὄνομα Μονκαπαίβης (αὐτ. ἀρ. 754).

20. *IOSPE II* 136 (Παντικάπαιον). *SEG XXXVII* 652 (Κιμμέριος Βόσπορος). *SEG XXIV* 998, 1011, 1012· XL 594 (Ὀδησσός). *IG Bulg I* 374 (Ἀγχίαλος), 402 (Ἀπολλωνία). *IG Bulg II* 830, 846 (Μαρκιανόπολις). *IG Bulg III* 1, 1090, 1218, 1404, 1529 (περιοχὴ Φιλιπποπόλεως). *IG Bulg III* 2, 1598, 1599, 1670, 1690, 1703 (Αἰγυόστα Τραϊανὴ καὶ ἡ περιοχὴ τῆς). 1806, 1832 (περιοχὴ Ἀδριανουπόλεως).

21. *IG Bulg III*, 1, 1341 (Τατάζια Ἐπτέλου Βουρδαπηνός· περιοχὴ Φιλιπποπόλεως). *IG*

ταξύ άλλων και "σκιερή τοποθεσία". Σκιάς ὀνομαζόταν ὅ,τι προκαλοῦσε σκιά, ὅπως ἡ κληματαριά, ἓνα θολωτὸ στέγασμα ἢ ἓνα θολωτὸ οἰκοδόμημα, ὅπως ἡ Θόλος (πρυτανεῖον) στὴν Ἀθήνα²² ἢ τὸ οἶκημα στὸ ὁποῖο συνεδρίαζε ἡ Ἀπέλλα στὴν Σπάρτη.²³ Στὴν λατρεία τοῦ Διονύσου οἱ Σκιάδες, στέγαστρα κληματαριάς, ἀντικαθιστοῦσαν τὰ σπήλαια (ἄντρα), ἐντὸς τῶν ὁποίων ἢ δίπλα στὰ ὁποῖα γίνονταν οἱ γιορτὲς τοῦ Διονύσου, ὅπου δὲν ὑπῆρχαν σπήλαια.²⁴ Ἄν ὁ Ἀπόλλων Σκιαστὴς στὴν Σπάρτη²⁵ συνδεόταν μὲ τὴν γιορτὴ τῶν Καρνείων, στὴν ὁποία ἀναπαρίσταναν στρατιωτικὲς σκηνές,²⁶ δὲν εἶναι βέβαιο. Ἡ θεὰ Ἄρτεμις φέρει προσδιορισμοὺς, οἱ ὁποῖοι παράγονται ἀπὸ τοπωνύμια. Ἀπὸ τίς Φερές τῆς Θεσσαλίας εἶναι γνωστὴ μία ἀφιέρωση, στὴν ὁποία ἡ θεὰ προσδιορίζεται ὡς "Ἄρτεμις ἡ ἐν Σκιά".²⁷ Στὴν Ἀρκαδία ὑπῆρχε ἓνας τόπος σὲ ἀπόσταση 13 σταδίων ἀπὸ τὴν Μεγαλόπολη, ὁ ὁποῖος ὀνομαζόταν "Σκιάς", τὸ ἐθνικὸ "Σκιάτης", καὶ ἐκεῖ ὑπῆρχε ἱερὸ τῆς Ἀρτέμιδος Σκιάτιδος. Στὴν Εὐβοία ὑπῆρχε ἓνα πολίχνιον "Σκιά", τὸ ἐθνικὸ "Σκιεὺς".²⁸ Ἐπειδὴ τὸ ἐθνικὸ Σκιαζερηνὸς παράγεται ἀπὸ τοπωνύμιο, τὸ πρῶτο συνθετικὸ, Σκία-, πρέπει νὰ ἐρμηνευθεῖ κατ' ἀναλογία πρὸς τὰ τοπωνύμια ποὺ ἀναφέρθηκαν καὶ ὄχι πρὸς τὰ θολωτὰ στέγαστρα. Ἀποδίδει δηλαδὴ ἓναν τόπο μὲ τὰ ἀνάλογα φυσικὰ χαρακτηριστικά.

Bulg III 2, 1811 (Σοῖντους Γενικέλου Γενπασηνός· περιοχὴ Ἀδριανουπόλεως). *IG Bulg* IV 2230 (Βεΐθους Πυροῦλου Σηκινηνός· περιοχὴ Παυταλίας).

22. Ἡσυχ. λ. Σκιάς· ἡ ἀναδενδρός· καὶ σκηνὴ ὠροφωμένη· καὶ τὸ θολῶδες σκιάδ(ε)ιον, ἐν ᾧ ὁ Διόνυσος κάθεται· καὶ τὸ πρυτανεῖον· καὶ κλάδοι εὐμεγέθεις σκιάδες λέγονται. Σουΐδ. λ. Σκιάς· ἀναδενδρός· σημαίνει δὲ καὶ τὴν παρὰ Ἀθηναίοις λεγομένην θόλον. Πρβλ. B. D. Meritt/J. S. Traill, *The Athenian Agora*, Vol. XV: Inscriptions. The Athenians Councillors, Princeton 1974, ἀρ. 284, 287, 311, 312: Στοὺς καταλόγους τῶν πρυτάνεων μετὰ τὸ 86 π.Χ. ἐμφανίζεται μετὰ τῶν τίτλων τῶν ἀεισίων ὁ "λειτουργὸς ἐπὶ τὴν Σκιάδα/ἐπὶ Σκιάδος".

23. Πaus. 3, 12, 10.

24. Βλ. γιὰ τὰ σπήλαια καὶ τίς σκιάδες στὴν λατρεία τοῦ Διονύσου R. Merkelbach, *Die Hirten des Dionysos. Die Dionysos-Mysterien der römischen Kaiserzeit und der bukolische Roman des Longus*, Stuttgart 1988, 63 κέ., 67.

25. Λυκόφρων, Ἀλεξάνδρα, 562: ὁ Σκιαστὴς Ὀρχιεὺς Τελφούσιος. Σχόλ. στ. 562: Σκιαστὴς καὶ Ὀρχιεὺς ὁ Ἀπόλλων παρὰ Λάκωσι Τελφούσιος δὲ παρὰ Βοιωτοῖς.

26. Höfer, *Skiastes* (Σκιαστὴς), Roscher-Lexikon der griechischen und römischen Mythologie IV (1909-1915) 993.

27. *IG* IX 2, 417: Κυθερία ἀνέθηκε Τάρτάμιδι τῇ ἐν Σκιά δῶρον.

28. Πaus. 8, 35, 5: τρισὶ δὲ ἀπὸ Μεγάλης πόλεως ἀπωτέρω σταδίοις καὶ δέκα Σκιάς τε καλούμενον χωρίον καὶ Ἀρτέμιδος Σκιάτιδος ἐρείπια ἐστὶν ἱεροῦ· ποιῆσαι δὲ αὐτὸ ἐλέγετο Ἀριστόδημος ὁ τυραννήσας. Στέφ. Βυζ. λ. Σκιάς· χώρα Ἀρκαδίας· καὶ Σκιάτης τὸ ἐθνικόν, ὡς Λευκάς Λευκάτης· ἐστὶ δὲ καὶ Σκιά πολίχνιον Εὐβοίας, οὗ τὸ ἐθνικόν Σκιεὺς. Βλ. καὶ Geyer, Σκιάς, *RE* III A 1 (1927) 518.

Ἡ ἑρμηνεία τοῦ δευτέρου συνθετικοῦ, -ζερηνός, εἶναι δύσκολη. Γιὰ τὴν Μακεδονία καὶ τὴν Θράκη παραδίδονται ὀρισμένες λέξεις, οἱ ὁποῖες δημιουργοῦν τὴν ἐντύπωση ὅτι εἶναι παρόμοιες, γι' αὐτὸ καὶ ἔχουν θεωρηθεῖ συγγενικές.²⁹ Στὸν Θεόπομπο ἀποδίδεται ἡ μαρτυρία γιὰ τὴν ὑπαρξὴ πόλης τῆς Θράκης μὲ τὸ ὄνομα "Ζειρηνία", τὸ ἐθνικὸ "Ζειρηνιάτης".³⁰ Ἡ πόλις αὐτὴ δὲν ταυτίζεται. Ἐκτὸς αὐτοῦ ἡ διατύπωση "πόλις Θράκης" εἶναι ἀσαφὴς γεωγραφικὸς προσδιορισμὸς, διότι ἀκόμη καὶ στὸν 4 αἰ. π.Χ. οἱ Ἀθηναῖοι προσδιόριζαν γεωγραφικὰ τὸ βόρειο Αἰγαῖο ὡς Θράκη. Ἐπίσης τὸ ἐθνικὸ ὄνομα δείχνει, μάλιστα καθὼς παραδίδεται ἀπὸ τὴν Κλασσικὴ Ἑποχὴ, ὅτι ἐπρόκειτο γιὰ ἑλληνικὴ πόλη. Ἦδη ἔχει ἐπισημανθεῖ, ὅτι τὸ ὄνομα τῆς πόλης, Ζειρηνία, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐξ αὐτοῦ παραγόμενο ἐθνικὸ ὄνομα, Ζειρηνιάτης, εἶναι μορφολογικὰ ἑλληνικὰ ὀνόματα.³¹ Στὸν Θεόπομπο ἀποδίδεται ἐπίσης τὸ ὄνομα ἔθνους τῆς Θράκης, "Ζηράνιοι", οἱ ὁποῖοι κατοικοῦσαν σὲ μία περιοχὴ, ἡ ὁποία ὀνομαζόταν κατὰ τὸν Ἐφορο "Ζηρανία".³² Τέλος μία γλῶσσα τοῦ Ἡσυχίου ἀποδίδει τὸ προσηγορικὸ "Ζειρὴν(η)"³³ στὴν λατρεία τῆς Ἀφροδίτης στὴν Μακεδονία.³⁴ Ἐχει διατυπωθεῖ ἡ ἄποψη ὅτι τὸ προσηγορικὸ "Ζειρὴν(η)" δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ταυτισθεῖ λόγῳ τῆς μορφολογίας του μὲ τὸ προσηγορικὸ "Ζηρύνθιος",³⁵ ἀλλὰ ὅτι εἶναι δυνατόν νὰ συσχετισθεῖ μὲ τὸ ὄνομα τῆς πόλης Ζειρηνία, ἂν καὶ ἡ ἐτυμολογία εἶναι ἀσαφής.³⁶ Σ' αὐτὴν τὴν ομάδα λέξεων πρέπει νὰ προστεθεῖ καὶ τὸ τοπωνύμιον "Ζερεία", τὸ ὁποῖο εἶναι γνωστὸ ἀπὸ τοὺς φορολογικοὺς καταλόγους τῆς Ἀθήνας τοῦ 5ου αἰ. Τὸ τοπωνύμιον αὐτὸ δὲν ταυτίζεται.³⁷

29. Βλ. π.χ. Κ. J. Beloch, *Griechische Geschichte I*² 2, Berlin/Leipzig 1926, 53.

30. Στέφ. Βυζ. λ. Ζειρηνία· πόλις Θράκης, Θεόπομπος Φιλίππων γ' (FGrHist 115, ἀπ. 44). τὸ ἐθνικὸν Ζειρηνιάτης, ὡς Κυδωνιάτης.

31. Ὅτι τὸ ὄνομα Ζειρηνία εἶναι μορφολογικὰ ἑλληνικὸ ὄνομα, ἔχει ὑποστηρίξει ὁ J. N. Kallérís, *Les anciens Macédoniens. Étude linguistique et historique*, I, Athènes 1954, 180.

32. Στέφ. Βυζ. λ. Ζειράνιοι· ἔθνος Θράκης, Θεόπομπος εἰκοστῷ πέμπτῳ (FGrHist 115, ἀπ. 214) καὶ Ζηρανία ἐπὶ τῆς χώρας. Ἐφορος εἰκοστῷ ἑβδόμῳ (FGrHist 70, ἀπ. 88).

33. Γιὰ τὴν ἀνάγνωση "Ζειρὴν" ἢ "Ζειρὴν" βλ. J. N. Kallérís, *Les anciens Madédoniens* I, 180, σημ. 3.

34. Ἡσύχ. λ. Ζειρὴν(η)· Ἀφροδίτη ἐν Μακεδονία.

35. J. N. Kallérís, *Les anciens Madédoniens II*, Athènes 1976, 541: Ἀποσυνδέει τὰ δύο ἐπίθετα τῆς Ἀφροδίτης "Ζειρὴν(η)" καὶ "Ζηρυνθία".

36. Βλ. J. N. Kallérís, *Les anciens Madédoniens I*, 179-180. Ἐρμηνεύει τὸ ἐπίθετο Ζειρὴν ἢ Ζειρὴν ὡς συγγενικὸ μὲ τὶς λέξεις ζειρά, σειρῆ, σειρὴν, Ζειρὴν. Ἐπίσης ἐρμηνεύει τὸ γράμμα Ζ σὲ νομίσματα τῆς Οὐρανούπολης ὡς "Ζειρὴν" = Σειρὴν (180, σημ. 5). Θεωρεῖ ὅτι ἡ Ζειρηνία ἦταν πιθανόν ἰδρυσις τοῦ Φιλίππου Β' ἢ τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου σὲ θρακικὸ ἔδαφος, ἡ ὁποία ἔλαβε τὸ ὄνομά της ἀπὸ τὴν Ἀφροδίτη "Ζειρὴν(η)", τὴν λατρεία τῆς

Μία άλλη ομάδα λέξεων είναι "Ζήρυνθον", "Ζηρύνθιος", "Ζηρυνθία", οι οποίες είναι επίσης μορφολογικά ελληνικές λέξεις. Από την γραμματεία της Έλληνιστικής εποχής είναι γνωστό το "Ζήρυνθον ἄντρον" της Ἐκάτης στην Θράκη.³⁸ Ὁ Λίβιος πληροφορεῖ γιὰ τὴν ὑπαρξὴ ἐνὸς ἱεροῦ τοῦ Ἀπόλλωνα στὰ ἄκρα τῆς ὑπαίθρου χώρας τῆς Αἴνου. Τὸ ἱερό αὐτὸ τὸ ἀποκαλοῦσαν οἱ κάτοικοι τῆς περιοχῆς "Zerynthium templum".³⁹ Στὴν λεξικογραφικὴ παράδοση ἀναφέρεται τὸ προσηγορικὸ "Ζηρυνθία" γιὰ τὴν Ἀφροδίτη, καθὼς καὶ ἡ ὑπαρξὴ στὴν Σαμοθράκη ἐνὸς ἄντρον, τὸ ὁποῖο ὀνομαζόταν "Ζηρύνθιον" ἢ "Ζήρινθον" καὶ στὸ ὁποῖο συνθηζόταν ἡ θυσία κυνῶν. Δὲν ἀναφέρεται ὁ τόπος λατρείας τῆς Ἀφροδίτης Ζηρυνθίας. Ἐπίσης τὸ ἄντρο αὐτὸ τῆς Σαμοθράκης δὲν συνδέεται μὲ τὴν λατρεία τῆς Ἀφροδίτης.⁴⁰ Ἐκτὸς αὐτῶν παραδίδεται τὸ ὄνομα "Ζήρυνθος" ὡς ὄνομα πόλης καὶ ἄντρον τῆς Ἐκάτης στὴν Θράκη καὶ τὸ ἐθνικὸ "Ζηρύνθιος".⁴¹ Ὑπάρχει μία σύγχυση στὴν παράδοση αὐτῶν τῶν λέξεων. Ἐπίσης ἐκτὸς ἀπὸ τὶς περιπτώσεις τοῦ ἱεροῦ τοῦ Ἀπόλλωνα στὴν χώρα τῆς Αἴνου καὶ τοῦ σπηλαίου στὴν Σαμοθράκη, οἱ ἄλλες ἀναφορὲς δὲν συνοδεύονται ἀπὸ συγκεκριμένο τοπικὸ προσδιορισμό. Ὡστόσο οἱ συγκεκριμένοι τοπικοὶ προσδιορισμοὶ δείχνουν ὅτι οἱ ἀναφορὲς στὴν Θράκη περιορίζονται στὴν περιοχὴ νοτίως τῆς Ροδόπης καὶ δυτικὰ τῆς Θρακικῆς Χερσονήσου.

Ἐπειδὴ οἱ ἀνωτέρω λέξεις ἔχουν διαφορετικὴ μορφολογία καὶ ἡ ἐτυμολογία τους εἶναι ἄγνωστη, δύσκολα ἀποδεικνύεται ἡ ταυτοσημία τους. Γιὰ τὸν ἴδιο λόγο εἶναι παρακινδυνευμένο νὰ θεωρηθοῦν συγγενικά μὲ τὶς ἀνωτέρω λέξεις

ὁποίας μετέφεραν οἱ ἄποικοι ἀπὸ τὴν Μακεδονία.

37. B. D. Meritt/H. T. Wade-Gery/M. F. McGregor, *The Athenian Tribute Lists I*, Cambridge, Mass. 1939, 488: Τὸ ὄνομα Ζερεία μπορεῖ νὰ γραφεῖ καὶ Ζηρεία ἢ Ζειρεία. Ἐπίσης ὁ Διόδωρος (16, 52, 9) ἀναφέρει ὅτι ὁ Φίλιππος Β΄ κατέστρεψε στὴν Χαλκιδικὴ ἓνα φρούριο, τὸ ὄνομα τοῦ ὁποίου παραδίδεται στὰ χειρόγραφα μὲ διαφορετικὴ μορφή: Ζειρά, Ζειρα, Γείραν, Γείραν.

38. Λικ. Ἀλεξ. 77: Ζήρυνθον ἄντρον τῆς κυνοσφαγοῦς θεᾶς. Σχόλ. στ. 77: Ζήρυνθος ἄντρον Ἐκάτης ἐν Θράκη.

39. Liv. 38, 41, 4: Eo die ad Hebrum flumen perventum est. Inde Ainiorum fines praeter Apollinis Zerynthium quem vocant incolae templum superant.

40. Σουῖδ. λ. Ζηρυνθία· ἢ Ἀφροδίτη. καὶ Ζηρύνθιον. καὶ Ζήρινθον ἄντρον. ἐν ᾧ τοὺς κύνας ἔθουν. Αὐτ. λ. Σαμοθράκη· ἣν δὲ ἐκέισε καὶ τὰ τῶν Κοριβάντων μυστήρια καὶ τὰ τῆς Ἐκάτης καὶ τὸ Ζήρινθον ἄντρον. ἣ κύνας ἔθουν. Ἐτυμ. Μ. λ. Ζηρυνθία· Ἀφροδίτη ἐν Θράκη. Ζήρυνθον γάρ ἄντρον ἐν Θράκη. Οὐ γάρ μόνον Ἀρεως ἱερά ἐστιν Θράκη, ἀλλὰ καὶ Ἀφροδίτης. Λυκόφρων.

41. Στέφ. Βυζ. λ. Ζήρυνθος· πόλις καὶ ἄντρον Ἐκάτης ἐν Θράκη. Λυκόφρων "Ζήρυνθον ἄντρον τῆς κυνοσφαγοῦς [θεᾶς]". ὁ πολίτης Ζηρύνθιος καὶ Ζηρυνθίας.

τὰ προσωνύμια τοῦ Ἀπόλλωνος "Ζερδηνός" ἀπὸ τὴν περιοχὴ τῆς Αὐγούστης Τραϊανῆς⁴² καὶ "Δηρηνός" ἀπὸ τὰ Ἀβδηρα.⁴³

Τὸ δεύτερο συνθετικὸ τοῦ ἐθνικοῦ ὀνόματος Σκιαζερηνός προϋποθέτει ἓνα ἀντίστοιχο τοπωνύμιο, ἢ μορφὴ τοῦ ὁποίου δὲν παραδίδεται. Εἶναι ὥστόσο σαφές, ὅτι τὸ ἐθνωνύμιο Σκιαζερηνός ἐντάσσεται ὁμαλὰ στὸν ἐλληνικὸ χῶρο. Τὸ πρῶτο συνθετικὸ εἶναι ἐλληνικὴ λέξη. Τὸ δεύτερο συνθετικὸ προσεγγίζει μία οἰκεία γιὰ τὸν χῶρο τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Θράκης βορείως τοῦ Αἰγαίου ὀνοματολογία. Τὰ ἐπίθετα μὲ τὴν κατάληξη -ηνός παράγονται ἀπὸ ὀνόματα τόπων καὶ ἔχουν διπλὴ σημασία καὶ χρῆση. Ἀφενὸς εἶναι ἐθνωνύμια καὶ δηλώνουν τοὺς κατοίκους τῶν ἀντιστοιχῶν κωμῶν καὶ ἀφετέρου εἶναι χαρακτηριστικὰ ἐπίθετα τοπικῶν θεοτήτων. Τέτοια ἐθνωνύμια καὶ προσωνύμια θεοτήτων μαρτυροῦνται πάρα πολὺ συχνὰ στὴν Θράκη βορείως τῆς Ροδόπης⁴⁴ καὶ στὴν Μ. Ἀσία,⁴⁵ σὲ περιοχὲς δηλαδὴ στίς ὁποῖες ἡ ἱστορικὴ μορφὴ κατοίκησης καὶ ὁργάνωσης τῆς ζωῆς ἦταν ἡ κώμη καὶ ὄχι ἡ πόλις. Ἀντίθετα τὰ ἐλληνικὰ ἐθνωνύμια καὶ προσωνύμια θεῶν σὲ -ηνός εἶναι συγκριτικὰ λίγα.⁴⁶

Στὴν περιοχὴ τῆς ἀνατολικῆς Μακεδονίας μεταξὺ Στρυμόνος καὶ Νέστου ἐμφανίζονται ἐθνικὰ ὀνόματα σὲ -ηνός, παραγόμενα ἀπὸ τοπωνύμια κωμῶν, κατὰ τοὺς Αὐτοκρατορικοὺς χρόνους. Ἡ πλειοψηφία αὐτῶν ἀνήκει στὴν χώρα

42. *IGBulg* III 2, 1742.

43. Ἡ ἐπικύληση "[Δη]ρηνόν Ἀπόλλωνα" στὴν ἀρχὴ τοῦ δευτέρου παιᾶνα τοῦ Πινδάρου γιὰ τοὺς Ἀβδηρίτες βεβαιώνεται ἀπὸ τὸ χωρίο Λυκ. Ἀλεξ. 440: αὐτοκτόνοις σφαγαῖς Δηραίνου κύνες. Σχόλ. στ. 440: αὐτοκτόνοις· Δήραινος τόπος οὕτω καλούμενος ἐν Ἀβδήροις, ἔνθα Δηραίνου ἢ Ἀπόλλωνος ἱερὸν ἔστιν, οὗ μνημονεύει Πίνδαρος ἐν Παιᾶσι. Δηραίνου οὖν κύνες οἶον ἢ Ἀπόλλωνος θρέμματα ἢ τουτέστιν οἱ μάντις.

44. Παραδείγματος χάριν: *IGBulg* III 1, 1338 (περιοχὴ Φιλιπποπόλεως· Νύμφαι Βουργαπηναί), 1445 (περιοχὴ Φιλιπποπόλεως· κωμῆται Πιλινζηνοί). *IGBulg* III 2, 1742 (περιοχὴ Αὐγούστης Τραϊανῆς· Ἀπόλλων Ζερδηνός), 1804 (περιοχὴ Ἀδριανουπόλεως· Ἀπόλλων Σταρσκηνός). *IGBulg* IV 1930 (Σερδική· Ἀπόλλων Ζελαηνός). *SEG* XXX 720 (Σερδική· Ἀσκληπιὸς Κιλαδηνός), 2117 (Πανταλία· Ἥρα Βναιπαρηνή), 2216 (περιοχὴ Πανταλίας· Βολβαβρηνοί κωμῆται).

45. Παραδείγματος χάριν: Βιθυνία: *IGSK* Bd. 39: Die Inschriften von Prusa ad Olympum, Teil I, hrsg. von Th. Corsten, Bonn 1991, ἀρ. 22, στ. 8-9 (ἡ Δαγούτηνῶν χώρα), ἀρ. 40 (Ἀπόλλων Λιβοτηνός). *IGSK* Bd 10, 1. Nikaia. Teil II 1, hrsg. von S. Şahin, Bonn 1981, ἀρ. 1030 (Ἀπόλλων Ἀκρεληνός), ἀρ. 1110 (Ζεὺς Διμενηνός), ἀρ. 1201 (κώμη Ὀκαηνῶν). Λυδία: *SEG* XXVIII 902, στ. 6-7 (Ἀπόλλωνι Τιλληνῶι καὶ Ἰαναδηνῶι καὶ Ποζηνῶι). *SEG* XXXIV 1214 (θεοὶ Περενδηνοί). *SEG* XXXVIII 1311 B (λατύποι Κουρναιτηνοί). *SEG* XL 1187 (κηπουροὶ Στευνητοί), 1190 (Κταηνῶν κώμη), 1226 (Ζεὺς Ἀβοζηνός).

46. Ὅπως: *IGSK* Bd. 32: Die Inschriften von Apameia (Bithynien) und Pylai, hrsg. von Th. Corsten, Bonn 1987, ἀρ. 5, στ. 2-6: Ἐπρκῶφ θεῶ ἢ Ἀσκληπιῶ ἢ Ἐπιδαιριῶ ἢ Περγαμηνῶ ἢ

τῆς ρωμαϊκῆς ἀποικίας τῶν Φιλίππων.⁴⁷

Ἐκτὸς τῆς χώρας τῶν Φιλίππων βρισκόταν ἡ "κώμη Ὀλδηνῶν", ἡ ὁποία ταυτίζεται λόγω τοῦ τόπου εὑρεσης τῆς ἐπιγραφῆς, μὲ τὸν Νέο Σκοπὸ τοῦ Νομοῦ Σερρών.⁴⁸ Σπάνια εἶναι ἐπίσης ἀνάλογα εὐρήματα ἀπὸ τὴν περιοχὴ ἀνατολικά τοῦ Νέστου.⁴⁹

Ἀπὸ τοὺς Φιλίππους εἶναι γνωστὰ ἀρκετὰ ἔθνικα ὀνόματα, τὰ ὅποια παράγονται ἀπὸ τὰ ἀντίστοιχα ὀνόματα κωμῶν, οἱ ὁποῖες ἀνήκαν στὴν χώρα τῶν Φιλίππων.⁵⁰ Δὲν σχηματίζονται ὅλα τὰ ὀνόματα μὲ τὴν κατάληξη -ηνός. Τὸ πρῶτο μᾶλλον παράδειγμα εἶναι τὸ ἐθνικὸ "Πολγηνός", τὸ ὁποῖο μαρτυρεῖται σὲ ἐπιτάφια ἐπιγραφή ἀπὸ τοὺς Φιλίππους.⁵¹ Ἡ F. Papazoglou ἔχει δώσει μία συνολικὴ εἰκόνα τῶν θέσεων τῶν κωμῶν ἐντὸς τῆς χώρας τῶν Φιλίππων, οἱ ὁποῖες ταυτίζονται λόγω τοῦ τόπου εὑρεσης τῶν ἐπιγραφῶν μὲ θέσεις τῶν σύγχρονων νομῶν Καβάλας καὶ Δράμας.⁵² Στὴν περιοχὴ τῆς Δράμας ἔχουν βρεθεῖ ἐπιγραφές οἱ ὁποῖες διασώζουν τὰ ἑξῆς ἐθνωνύμια, τὰ ὅποια προϋποθέτουν ἰσάριθμα ὀνόματα κωμῶν: Ἰολλίτης (Κουδούνια).⁵³ Προυπτοσουρηνός (Χωριστή).⁵⁴ Scaponerus (Προσωτσάνη).⁵⁵ vicani Sc..., Nicaenses, Coreni, Zcambu

διώρυγα κατοικοῦντι. SEG XXVII 373 (Ἰστρία: Ἀσκληπιὸς Περγαμηνός). Πρβλ. τὰ ἐθνικὰ ὀνόματα Ἀβυδηνός, Λαμψακηνός, Κυζικηνός, Ἀμισηνός, Περγαμηνός, Θυατειρηνός.

47. Ὁ P. Pilhofer, Philippi, I: *Die erste christliche Gemeinde Europas* (Wissenschaftliche Untersuchungen zum Neuen Testament 87), Tübingen 1995, 52 κέ., 66 κέ. προσφέρει μία πολὺ καλὴ ἐνημέρωση γιὰ τὸ ζήτημα τῶν ὁρίων τῆς χώρας τῶν Φιλίππων, διότι ἔξετάζει ὅλες τὶς διατυπωθεῖσες ἀπόψεις (P. Perdrizet, P. Collart, Δ. Λαζαρίδης, F. Papazoglou) καὶ συνοψίζει τὰ συμπεράσματα.

48. Γ. Μπακαλάκης, Ἀρχαῖα εὐρήματα ἐκ Νέου Σκοποῦ (Σερρών), AE 17, 1936, Χρον., 17-19, ἀρ. 10. F. Papazoglou, *Les villes de Macédoine à l'époque romaine* (BCH Suppl. XVI), Paris 1988, 384. M.B. Hatzopoulos, *Macedonian Institutions under the Kings*, I. A. Historical and Epigraphic Study (Μελετήματα 22), Athens 1996, 70, 215.

49. Βλ. π.χ. ἀπὸ τὴν περιοχὴ τῆς Κομοτηνῆς τὴν ἀφίερωση "Διὶ Παισουληνῶ" (ὁ ἀναθέτης ὀνομάζεται Τήρης Πρόκλος): Γ. Μπακαλάκης, Ἑθραϊκὰ εὐχαριστήρια εἰς τὸν Δία. *Θρακικά* 6, 1935, 316 (= Οἶνος Ἰσμαρικός. Τιμητικὸς τόμος Γ. Μπακαλάκη, Α΄, Θεσσαλονίκη 1990, 33).

50. Βλ. γιὰ τὶς κώμες στὴν χώρα τῶν Φιλίππων P. Collart, *Philippes*, 286 κέ.

51. SEG XXXIV 665 (43-42 π.Χ.): Δριωζίγης Ἰ Πηβουκένιθου Πολγηνιὸς[ς].

52. F. Papazoglou, *Villes de Macédoine*, 41 l.

53. P. Perdrizet, *Inscriptions de Philippes. Les Rosalies*, BCH 24, 1900, 317.

54. A. Salač, *Inscriptions de Pangée, de la région Drama-Cavalla et de Philippes*, BCH 47, 1923, 75 κέ., ἀρ. 34.

55. CIL III 1, 707.

... (Κοκκινόγεια).⁵⁶

Ἡ ἐπιγραφή ἀπὸ τὰ Κοκκινόγεια εἶναι μία κοινὴ ἀφιέρωση τεσσάρων κωμῶν στὴν Deana Minervia. Οἱ στίχοι 2-3 ἔχουν ὡς ἐξῆς: *vicani Sc[...] I Nicaenses et Coreni et Zcambu [... tectum ae]ldis* κτλ. Ἐπειδὴ τὰ ὀνόματα τῶν κωμητῶν συνδέονται μὲ τὸν σύνδεσμο *et*, εἶναι βέβαιο ὅτι ὁ σύνδεσμος αὐτὸς πρέπει νὰ προστεθεῖ στὸ τέλος τοῦ στ. 2 μετὰ τὸ ἐθνωνύμιο *Sc-*, ὥστε νὰ συνδέει τὰ δύο ἐθνωνύμια *Sc-* καὶ *Nicaenses*. Ἡ συμπλήρωση τοῦ ἐθνικοῦ ὀνόματος *Sc-* μόνον ὑποθετικὸ χαρακτηριστὴρ εἶναι δυνατόν νὰ ἔχει. Ἐχουν ἤδη προταθεῖ γιὰ τὴν συμπλήρωση αὐτὴν τὰ ἐθνικά *Scaponeus* καὶ *Σκιμβέρτιοι*.⁵⁷ Ὡστόσο δὲν ἀποκλείονται καὶ ἄλλες συμπληρώσεις. Μολονότι τὸ μῆκος τῶν στίχων δὲν εἶναι γνωστὸ, πρέπει νὰ ὑπάρχει κενὸ ἀρκετῶν γραμμάτων στὴν δεξιὰ πλευρὰ.⁵⁸ Ὁ στίχος 3 ἀριθμεῖ μαζὶ μὲ τὴν πολὺ πιθανὴν συμπλήρωση 33 γράμματα, ἐνῶ ὁ στ. 2, 24 γράμματα, παρουσιάζουν δηλαδὴ μία διαφορὰ 9 γραμμάτων. Ἡ διαφορὰ αὕτη ἐπιτρέπει μία *exempli gratia* συμπλήρωση τοῦ ἐλλειπῶς σωζομένου ὀνόματος *Sc-* ὡς ἐξῆς: *Sc[iazereni et]*. Μὲ τὴν συμπλήρωση αὐτὴ ὁ στ. 2 ἀριθμεῖ 34 γράμματα.

Ἀνεξάρτητα ὅμως ἀπὸ τὴν προτεινόμενη συμπλήρωση στὴν ἐπιγραφή ἀπὸ τὰ Κοκκινόγεια, ἡ ἀφιέρωση αὐτοῦ τοῦ Σκιαζερινοῦ στὸν Ποσειδῶνα προέρχεται πολὺ πιθανόν ἀπὸ τὸ τμήμα τῆς χώρας τῶν Φιλίππων, τὸ ὁποῖο σήμερὰ περιλαμβάνεται στὸν Νομὸ Δράμας. Ἀφενὸς ἡ ἐπιγραφή προέρχεται ἀπὸ τὴν περιοχὴ τῆς Δράμας καὶ αφετέρου εἶναι γνωστὰ ἀπὸ ἀρκετὲς σύγχρονες θέσεις τοῦ Νομοῦ Δράμας ὀνόματα κωμητῶν, οἱ ὁποῖοι κατοικοῦσαν ἐντὸς τῆς χώρας τῶν Φιλίππων. Ἴσως ἡ ἀφιέρωση ἔγινε σὲ ἓνα τοπικὸ ἱερὸ τοῦ Ποσειδῶνα, ἂν καὶ μαρτυρεῖται ἡ λατρεία τοῦ θεοῦ στοὺς Φιλίππους.⁵⁹

56. A. Salač, *BCH* 47, 1923, 64 κέ., ἀρ. 24.

57. A. Salač, *BCH* 47, 1923, 65 (*Scaporenius*). J. Roger, L'enceinte basse de Philippes, *BCH* 62, 1938, 40 (*Σκιμβέρτιοι*).

58. A. Salač, *BCH* 47, 1923, 65.

59. P. Ducrey, Des dieux et des sanctuaires à Philippes de Macédoine, στὸ: Comtes et inventaires dans la cité grecque. Actes du colloque international d'épigraphie tenu à Neuchâtel du 23 au 26 Septembre 1986 en l'honneur de J. Tréheux (ed. D. Knoepfler), Neuchâtel/Genève 1988, 207 II, στ. 9: Ποσειδ[ῶνος]. P. Lemerle, Chronique des fouilles et découvertes archéologiques en Grèce en 1938, *BCH* 62, 1938, 476: Neptuno deo et sacris Dioscuris (ὁ ἕνας ἀπὸ τοὺς δύο ἀναθέτες ἦταν ναύτης).

ZUSAMMENFASSUNG

Die Weihung eines Thrakers an Poseidon in Ost-Makedonien

Im Museum von Drama (Ostmakedonien) wird ein seit 1917 bekanntes Weihrelief für Poseidon aufbewahrt, auf dem unter dem Bild des griechischen Meeresgottes (er steht neben dem Bug eines Schiffes, mit der linken Hand stützt er sich auf den Dreizack, in der rechten hält er einen Delphin; s. Abb. 1), folgende Inschrift seines thrakischen Dedikanten eingemeißelt ist:

Κυρίῳ Ποσειδῶνι Μεστυπαίβης
 Αὔλουζένεος Σκιαζεργηνὸς εὐ-
 χὴν ἀνέθηκεν

In seiner diesbezüglichen Mitteilung (*Arch. Deltion* II, 1917, 11) hat sich G. Oikonomou auf eine kurze Beschreibung des Reliefs beschränkt und von der Inschrift nur beiläufig die Anredeform der Weihung ("Κυρίῳ Ποσειδῶνι") erwähnt. Der übrige (und gewiss interessantere) Teil der Inschrift wird zum ersten Mal im vorliegenden Beitrag veröffentlicht.

Nach der Buchstabenform kann die Inschrift in die zweite Hälfte des 1. bzw. die erste Hälfte des 2. Jhs n. Chr. datiert werden. Durch seinen Namen erweist sich der Dedikant vollends als Thraker. Der Eigenname (Μεστυπαίβης) kommt selten, das Patronymikon (Αὔλουζένιος) dagegen ziemlich häufig vor. Für den in der Inschrift angegebenen Herkunftsort gibt es keinen anderen Beleg. Eine Kome der Sciazareni liesse sich vielleicht in einer von A. Salac̣ (BCH 47, 1923, 64 ff., Nr. 24) veröffentlichten (fragmentarisch erhaltenen) Inschrift aus dem Gebiet von Drama vermuten (am Ende der zweiten Zeile könnte man statt dem von Salac̣ angenommenen Ethnikon Scaporeni die Ergänzung Sc[iazareni] vorschlagen). Es spricht einiges dafür, daß die besagte Kome sich in dem Territorium von Philippi defand.

Die Weihung eines Thrakers an den griechischen Meeresgott Poseidon im makedonischen Binnenland ist zweifellos ein kulturgeschichtlich

interessantes Zeugnis. Ihr Motiv lässt sich nicht ermitteln (die rettende Einwirkung des Gottes bei einer Seereise des Dedikanten wäre das nächstliegende), ihr Aussagewert lässt sich aber nicht bestreiten: Die Verwendung der griechischen Namensform (und Sprache) und insbesondere die Weihung an Poseidon selbst verrät deutlich die Annäherung an die griechische Kultur, für die es bekanntlich auch andere Beispiele gibt.

Χ. Βεληγιάνη Ειχ. 1.